

HUKUK FELSEFESİ

Prof. Dr. Adnan GÜRİZ

ONYEDİNCİ BASKI

ANKARA
2023

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Hukuk Felsefesi

Prof. Dr. Adnan Güriz

Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

ISBN: 978-975-7351-37-5

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

8.- 16. Baskı: Siyasal Kitabevi, Ankara

17. Baskı: Eylül 2023, Ankara

Siyasal Kitabevi -Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı

Dedemat Matbaacılık

Sertifika No: 70086

Melih Gökçek Bulvarı 1447 Cadde No: 37

İvedik Organize Sanayi Yenimahalle-Ankara

Tel: 0507 932 59 30

Dağıtım

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

***Babam Şevket GÜRİZ'in
aziz hatırasına...***

SEKİZİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Hukuk Felsefesi'nin Hukuk Fakülteleri programlarında zorunlu ders olarak yer alması öğrencinin hukuk hayatının genel ve soyut gerçekliği hakkında bilgi ve düşünce sahibi olması bakımından büyük önem taşımaktadır. İyi bir hukukçu davranışlarında ve kararlarında sadece somut olguyu değil aynı zamanda hukuk sürecinin toplum yaşamındaki etkilerini de göz önünde bulundurmakla yükümlüdür. Bunu yaparken hukukçu kendisini yalnızca karar veren değil kararın sonuçlarını da değerlendiren bir yapının parçası olarak görmelidir. Başka bir deyişle empati, yani karar verenin kendisini karar verilen yerine koyması hukukun etkinliği ve tarafsızlığı bakımından önem taşımaktadır. Bu amaca ulaşmada felsefe bilgisi çok önemli bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Felsefe dünyasına yabancı olmayan bir hukukçu pozitif hukuku daha iyi anlamak ve uygulamak şansına sahip olabilir.

"Hukuk Felsefesi" kitabımın yedinci baskısının tükenmesi ve öğrencilerin devam eden ders malzemesi ihtiyacı sekizinci baskının yapılmasını gerekli hale getirmiş bulunmaktadır. Hukuk öğrencilerine ve teorik sorunlara ilgi duyan hukukçulara hukuk felsefesi alanındaki değişik yaklaşımlar konusunda mümkün olduğu kadar nesnel bilgi vermek amacını metni hazırlarken dikkatle göz önünde bulundurmaya çalıştım.

Kitabın ilk iki bölümünü hukuk felsefesinin temel sorunlarının incelenmesine ayırdım. Hukuk felsefesinin büyük ölçüde hukukla ilgili düşüncelerin tarihi anlamına geldiğine inandığım için, kitabın üçüncü bölümünde başlayan ve son bölüme kadar devam eden en kapsamlı kısmında eski ve yeni hukuk felsefesi görüşlerini tarafsız biçimde açıklamak amacını izledim. Kitabın onikinci bölümünde Türkiye'de hukuk teorisinin gelişimi ile ilgili sorunlara değinmeye çaba harcadım. Kitabın onüçüncü bölümünde özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde etkinlik kazanan Eleştirel Hukuk Teorisi konusunu açıklamaya çalıştım. Kitabın ondördüncü bölümünde ise çağdaş iki akım olan Feminizm ve Postmodernizmin hukuk konusundaki görüşleri ile hukuk teorisine katkı sağlayıp sağlamayacakları hususunu değerlendirmek amacını izledim. Ayrıca İnsan Hakları ile ilgili bir bölümü son konu olarak kitaba eklemiş bulunuyorum.

Bu kitabın süratle basılmasında yardımlarını gördüğüm Doç. Dr. Gülriz Uygur ve Araştırma Görevlisi Zeynep İspir Toprak'a teşekkürlerimi ifade etmeyi bir borç sayıyorum.

Adnan GÜRİZ

Ankara, Temmuz 2009

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

HUKUK HAKKINDAKİ İNCELEMELERİN NİTELİĞİ

Hukuk Felsefesi ve Pozitif Hukuk.....	1
Hukuk Tarihi.....	4
Hukuk Sosyolojisi.....	6
Hukuk Felsefesi.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

HUKUK FELSEFESİNİN TEMEL SORUNLARI

Hukuk Felsefesi İncelemeleri.....	11
Ahlâk Sorunu.....	13
Ahlâk ve Hukuk.....	15
Genel Bakış.....	15
Ahlâk ve Hukuk Ayrımı.....	16
Pozitif Hukukun Ahlâka Aykırılığı Sorunu.....	18
Hukuk Kavramı.....	19
Hukuk Kavramı a priori midir?.....	19
Hukukun Normatifliği.....	21
Norm Fikrinin Eleştirilmesi ve Eleştirinin Reddi.....	23
Hukuk bir Teknoloji midir?.....	25
Hukukun "Varlığı" Sorunu.....	26
Hukuku Normlar Sistemi Olarak Geçerli Sayan Görüşü	
Destekleyen Bazı Kanıtlar.....	27
Hukukun Geçerliği.....	28
Temel Norm Varsayımı.....	30
Hukukta Muhakeme Sorunu.....	33
Hukuki Muhakemenin Özelliği.....	33
Hukuki Muhakemenin Yetersizliği.....	38
Hukuki Muhakeme İle İlgili Bazı Görüşler.....	42
Şekli (Formel) Mantık.....	42

Maddi (Materyel) Mantık.....	44
Deontik Mantık.....	46
Hukukta Yorum Metodu Sorunu	47
Genel Bakış.....	47
Kavramcı (Yapıcı) Metot	49
Menfaatler İctihadı Metodu.....	51
Teleolojik (Fonksiyonel) Metot.....	53
Hukukta Amaç Sorunu	56
Genel Bakış.....	56
Hukukun Sosyal Fonksiyonu Olarak Amaç.....	57
Hukukun Rasyonel Amacı ve Uygulamanın Hukuka	
Kazandırdığı Amaç.....	58
Amaçlar Arasında Çelişki	60
Amaç Sorunu ve İrade Hürriyeti	61
Amaçla İlgili Değerlendirmelerin Fizikötesi Niteliği.....	62
Sonuç.....	62
Adalet İdesinin Tartışılması	64
Hukuk ve Cebir.....	70
Genel Bakış.....	70
Cebir Unsurunun Analizi	71
Hukuki Cebirin Değişik Görünümleri	73
Cebir Kullanma Yetkisi	74
Mükâfat (Ödül) Hukuk Kuralının Yaptırımı Olabilir mi?.....	76
Devletler Hukukunda Cebir Sorunu	77
İrade Hürriyeti Sorunu	78
Genel Bakış.....	78
Özet Tarihçe	80
İlk Çağda.....	80
Orta Çağda	80
Yeni Çağda	82
Determinizmin Temel Dayanakları.....	87
Determinizm Evrenseldir.....	87
Determinizm Fatalizmle Karıştırılmamalıdır.....	90
İnsan Davranışlarında Hür Değildir	91

İnsan Belli Bir Nedenin Etkisi Altında Hareket Eder	92
Hürriyet Bilinci İrade Hürriyetinin Kanıtı Olamaz	93
Endeterminizmin Temel Dayanakları.....	94
Determinizm Artık Değerini Yitirmiş Bulunmaktadır.....	94
İradenin Hürriyeti Psikolojik Açıdan Savunulabilir	97
İrade Hürriyeti İnancı Evrensel Bir Nitelik Taşır.....	98
İradenin Hürriyeti Kabul Edilmeksizin Tutarlı Bir Ahlâk Teorisi Savunulamaz	99
İrade Hürriyeti Olmadan Hukuki Sorumluluktan Söz Edilemez.....	100
Sonuç	102
Hukuk Düzeninin Nitelikleri	104
Hukuk Normlarının Sınıflandırılması ve Dilbilgisi Bakımından Analizi	111
Normların Sınıflandırılması.....	111
Davranış Düzenleyen, Yetki Veren, Davranış Düzenleyen-Yetki Veren Normlar Sınıflandırması	115
Normların Dilbilgisi Bakımından Analizi	118
Hak Kavramı	120
Genel Bakış	120
Hak Kavramını Kabul Edenler.....	121
İrade Teorisi	121
Menfaat Teorisi	122
Karma Teori.....	124
Analitik Görüş.....	125
Beyan Teorisi.....	125
Tasarım Teorisi	126
Hak Kavramını Reddedenler.....	127
Bentham	127
Amerikan Realizmi.....	128
Duguit	129
Kelsen.....	131
İskandinav Realizmi.....	132
Sonuç	135

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TABİİ HUKUK AKIMI

Tabii Hukuk Akımının Temel Özellikleri	137
Genel Bakış.....	137
Sosyal Sözleşme.....	138
Tabii Hukuk ve İnsan Hakları.....	139
Tabii Hukuk İlkelerinin Açık Seçikliği.....	140
Tabii Hukuk-Pozitif Hukuk Ayrımı	141
İlk Çağda Tabii Hukuk.....	144
Sofistler	144
Protagoras.....	145
Thrasymakhos.....	145
Kallikles	145
Sokrates	147
Platon	151
Genel Bakış	151
Hukuki Fikirleri	152
Aristoteles	157
Genel Bakış	157
Hukuki ve Politik Görüşleri.....	158
Adalet Sorunu	160
Stoacı Felsefe	162
Genel Bakış	162
Cicero'nun Tabii Hukuk Anlayışı	163
Stoacı Felsefenin Roma Hukuku Üzerindeki Etkisi.....	165
Orta Çağda Tabii Hukuk	166
Augustine	166
Farabi	167
Genel Bakış	167
Devlet Başkanının Nitelikleri.....	169
Aquinas.....	171
Yeni Çağda Tabii Hukuk	174
Grotius	174

Genel Bakış	174
Tabii Hukuk Görüşü	175
Sosyal Sözleşme	176
Devletler Hukuku Görüşü	177
Hobbes	179
Genel Bakış	179
Tabiat Durumu	179
Sosyal Sözleşme	180
Hukuk Anlayışı.....	182
Eleştiri	183
Locke.....	185
Genel Bakış	185
Tabiat Durumu	186
Mülkiyet Görüşü	186
Sosyal Sözleşme	187
Hoşgörü Anlayışı.....	190
Eleştiri	191
J.J. Rousseau.....	192
İlk Yayınları.....	192
Sosyal Sözleşme	193
Adalet ve Kanun Kavramları.....	196
Rousseau ve Milliyetçilik.....	197
Kant.....	198
Genel Bakış	198
Kategorik Emperatif.....	200
Hukuki Teorisi	202

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARİHÇİ HUKUK OKULU

Genel Bakış	209
Savigny	210
Puchta	214
Eleştiri	216

BEŞİNCİ BÖLÜM FELSEFİ İDEALİZM

Hegel.....	219
Genel Bakış.....	219
Hukuk ve Devlet Felsefesi	223
Ahlâklılık.....	224
Sosyal Ahlâk	225
Eleştiri	231
Yeni - Hegelcilik	233
Bosanquet.....	233

ALTINCI BÖLÜM FAYDACI AHLÂK VE HUKUK TEORİSİ

Bireyci Faydacılık.....	235
Genel Bakış.....	235
Hume.....	238
Bentham	240
Ahlâk Teorisi.....	240
Fayda İlkesi	242
Hukuk Teorisi	243
Hukukta Yaptırım Sorunu	246
Hukuk Tanımı	247
Ceza Hukuku.....	248
J.S.Mill	249
Genel Bakış.....	249
Ahlâk Teorisi.....	250
Hukuk Teorisi.....	252
Adalet ve Fayda	252
Hürriyet ve Fayda	253
Eleştiri.....	257
Sosyal Faydacılık.....	258
Jhering.....	258
Hukuk ve Mücadele.....	258

Hukukta Amaç.....	262
Toplumun Yaşama Şartlarının Aracı Olarak Hukuk.....	267
Hukuk ve Zorlama	268
Hukuk Normu	269
Hukuk Düzeninin Amaçları	270
Eleştiri	271

YEDİNCİ BÖLÜM HUKUKİ POZİTİVİZM

Genel Bakış	275
İngiltere'de Hukuki Pozitivizm.....	276
Fransa'da Hukuki Pozitivizm.....	279
Almanya'da Hukuki Pozitivizm	284
Hukuki Pozitivizm Konusunda Yeni Eğilimler	286
Analitik Pozitivizm.....	288
Austin	288
Hukuk Teorisinin Özellikleri	292
Sosyolojik Pozitivizm	294
Duguit.....	294
Genel Bakış	294
Mekanik Dayanışma ve Organik Dayanışma	297
Sosyal Normun İçeriği	298
Sosyal Dayanışmadan Doğan Temel Kurallar.....	300
Hukuk Kuralı	300
Sosyallik ve Adalet Duyguları.....	301
Mahkemelerin Görevi	302
Devlet	303
Devletler Hukuku.....	305
Mülkiyet.....	306
Eleştiri	307
Normativist Pozitivizm.....	309
Kelsen.....	309
Genel Bakış	309

Hukuk Sisteminin Özellikleri	310
Hukuk Normu	311
Normlar Hiyerarşisi	312
Pozitif Hukuk ve Adalet Kavramı.....	314
Temel Norm ve Hukukun Etkinliği.....	315
Hukuk ve Devlet Özdeşliği.....	317
Yaptırım Unsuru.....	318
Hukuki Ödev	319
Sübjektif Hukuk ile Objektif Hukukun Birliği	320
Kamu Hukuku - Özel Hukuk Ayrımının Reddi	321
Devletler Hukuku.....	322
Eleştiri	324

SEKİZİNCİ BÖLÜM

HUKUKİ REALİZM

Pragmatist Hukuk Görüşü ve Amerikan Realizmi	327
Genel Bakış.....	327
Pragmatizmin İlkeleri.....	330
Amerikan Realist Akımı.....	332
Eleştiri	335
İskandinav Realizmi	337
Genel Bakış.....	337
Olivecrona	339
Lundstedt	342
Lundstedt'in Sosyal Refah Metodu.....	343
Lundsted'in Sisteminde Adalet Duygusu.....	344
Ross	344
Hukuk ve Cebir	346
Eleştiri	347

DOKUZUNCU BÖLÜM
TABİİ HUKUKUN YENİDEN DOĞUŞU VE DEĞER
NİTELİKLİ HUKUK FELSEFESİ GÖRÜŞLERİ

TABİİ HUKUKUN YENİDEN DOĞUŞU
(TABİİ HUKUK RÖNESANSI)

Genel Bakış	349
Laik Kökenli Tabii Hukuk	352
Stammler	352
Del Vecchio	355
Radbruch	357
Dini Kökenli Tabii Hukuk	360
Genel Bakış	360
Maritain	361
Dabin	362
Eleştiri	364
Değer Nitelikli Hukuk Felsefesi Görüşleri	365
Cahn	365
Hall	366
Northrop	368
Selznick	370
Eleştiri	374

ONUNCU BÖLÜM
FENOMENOLOJİK HUKUK ANLAYIŞI

Genel Bakış	377
Fenomenolojik Bir Hukuk Yaklaşımı Denemesi	381

ONBİRİNCİ BÖLÜM VAROLUŞÇU HUKUK TEORİSİ

Genel Bakış	385
Georg Cohn'un Varoluşçu Hukuk Sistemi.....	387
Eleştiri.....	397

ONİKİNCİ BÖLÜM TÜRK HUKUK HAYATINDA HUKUKİ POZİTİVİZMİN VE TABİİ HUKUKUN ETKİSİ SORUNU

Osmanlı Dönemi	399
Cumhuriyet Dönemi	411

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM ELEŞTİREL HUKUK TEORİSİ

Eleştirel Hukuk Teorisi	429
-------------------------------	-----

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM FEMİNİZM, POSTMODERNİZM VE HUKUK

Feminizmin Tarihçesi.....	435
Feminizm ve Hukuk.....	437
Postmodernizm ve Hukuk	440
Feminizm ve Postmodernizmin Eleştirilmesi.....	455

ONBEŞİNCİ BÖLÜM İNSAN HAKLARI KONUSU

İnsan Hakları Konusu	461
BİBLİYOGRAFYA	467
KAVRAM İNDEKSİ	479
İSİM İNDEKSİ	483